

Ezenkívül megkezdjük a fényképgyűjtemény rendezését. A családi levéltárak közül a Berzeviczy család bárói ágának levéltára teljesen rendeztetett, a levéltár 1 db eredeti középkori oklevelet 26 db XVI., 326 db XVII., 2003 db XVIII., 2406 db XIX. századi iratot, 28 genealogiai táblát, 13 db rajzot és 55 db levéltári lajstromot foglal magában. Rendeztetett továbbá a Luka család levéltárához kiegészítésül érkezett újabb küldemény, melynek állaga 5 db középkori oklevél másolata, 7 db XVII., 141 db XVIII., 54 db XIX. századi irat, 16 db genealogiai feljegyzés és 2 db levéltári lajstrom, összesen 222 darab. Folyamatban van végül a Kende, Kruplanicz és Zathureczky családok levéltárainak rendezése.

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYLET KÖNYVTÁRA AZ 1904-İK ÉVBEN.

Dr. *Erdélyi* Pál igazgatónak az Erdélyi Múzeum-Egylet 1905. évi közgyűlése elé terjesztett könyvtári jelentéséből közöljük a következőket:

Tisztelt közgyűlés! Az 1904-ik évi jelentés végén álló kimutatások közül különösen kettőre hívom föl a t. közgyűlés figyelmét. Az egyikben az elmúlt év jövedelmeinek fölhasználásáról számolok be, a másikban az évi gyarapodásról. Emez különösen érdekes abból a szempontból, hogy a könyvtári élet milyen szervezetté fejlődött néhány év alatt; a másik meg azért, mert igazolja azt a régi panaszomat, hogy a könyvtár működésének mai keretében a rendelkezésre álló anyagi eszközök igazán csekélyek.

Ha eddig arról panaszkodtam, hogy nem bírunk lépést tartani a felmerülő tudományos igények kielégítésének szükségével, ma már arról is panaszkodnom kell, hogy nem bírjuk kielégíteni a mindennapi életnek elemi szükségleteit. Csak egy pontra utalok, a könyvköttetés összegére. Ez a legnagyobb tétel kimutatásomban, két és félszer haladja meg a beszerzések összegét; a többi czim alatt föl-sorolt tételek jóval alatta maradnak. A könyvtár kötési szükségleteit két körülmény magyarázza. Az egyik, hogy évek hosszú során rendszeres köttetés nem volt, mert a közmondásos szegénység miatt a csekély javadalom a tárgyi beszerzésekre fordított, talán mert nem is volt meg a könyvköttetés s az anyag konzerválása iránt szükséges érzék. A másik, hogy az évről-évre rohamosan gyarapodó anyag újabb és újabb szükségleteket halmozott föl. Bárhogyan történt is, előttem itt van a fenyegető jelenség, hogy a könyvtár használhatósága és a kilátásba helyezett költözködés kárai elkerülésére, a régi fogyatkozás pótlására minden lehetőet elkövessek. Megpróbáltam, hogy az állam segítségét kérjem e célra; sajnos, a legjobb akarat mellett is, melyet e kéresemmel szemben úgy az Egyetem, mint a Minisztérium részéről

tapasztaltam, eredményt nem érhettem el. A választmányhoz fordultam s itt egy 2000 koronás kölcsönrel a legégetőbb szükségletet kielégíthettem ugyan, de csak a könyvtár évi javadalmának megterhelése árán. Alig törlesztettem le az 1901-iki nagy kölcsönt, már itt van az 1904-iki köttetési kölcsön, mely a kamatokon kívül 800 korona évi törlesztés összegével nyomja agyon redukált javadalmamat.

Könyvtári életünk fejlettsége következtében, ezeken túl egyéb igényeink is vannak és azok sem odázhatók el. A szállítás és útszámlák költségei évről-évre nőnek, pedig ezek a legolcsóbb beszerzési forrásaink. Mert, hogy egyebet ne mondjak, a köteles nyomtatványok szállításáért fizetett összegek igen jól vannak elhelyezve. Az ajándékok beszállítása szintén költségeinket növeli, pedig azokat elhanyagolni nem szabad. Így állván a dolog, komolyan föl kell vetni a kérdést, hogy gyűjteményeink létbeli érdekeiről gondoskodjunk és hogy arról miképpen gondoskodjunk. Ez a közel jövőnek olyan föladata, mely soká nem halasztható. Különösen nem, ha az új könyvtári épület fokozottabb igényeit kell szem előtt tartanunk.

A másik kimutatásnak beszélő adatai arról tanuskodnak, hogy ez évi gyarapodásunk is jóval felülmulja az előző éveket, az egy tavalyit kivéve. De tanuskodnak másról is, arról, hogy az anyagnak szétválasztása, a gyűjtemény egyes alkotó részeinek önállósítása, a mire annak idején ígéretet tettem, az elmúlt esztendő alatt megtörtént és a könyvtár körébe tartozó egyes kisebb, de nem csekélyebb jelentőségű gyűjtemények a maguk keretében helyeződtek el; továbbá, hogy ennek következtében az egész anyag és az egész gyarapodás nyilvántartása új alapokra helyeződött és szervesen rendeztetett. E célra a régi gyarapodási naplókat kellett megszüntetnem és új berendezésű könyvelést készítenem. Az egész művelet 1903-ban történt meg és úgy, hogy 1904 januáriusával már megkezdhettem az új rendszerű könyvelést.

A könyvtár keretében önállósuló egyes osztályok külön *gyarapodási naplókba* vezetik évi gazdagodásukat, míg az egész gyarapodásnak összefoglaló vezetése a *főnaplóban* tartatik nyilván és ugyanott alkalom van az ellenőrzésre is. Az egyes osztályok részletezik a főnaplónak egy tétel alatt fölvetett gyarapodását s a maguk tudományos szempontjai szerint önállóan és szabadon rendezik el anyagukat, a végleges elrendezésről szóló kimutatásukat azután a főnapló számára szolgáltatják be. Ilyen módon az igazgató kezébe fut össze, mint a hogyan onnan is indul ki, minden adat és eredmény, mely az egyes osztályok, tehát az egész könyvtár gyarapodására vonatkozik. Ilyen módon az igazgató minden percben és minden egyes tételre hű képet rajzolhat a maga főnaplójában. Ezzel pedig meg van oldva az a gyakorlati nehézség, hogy a gyarapodásnak központilag való vezetését az egyes nagyobb vásárlások, vagy ajándékok nem hátráltatják; hogy az egyes, külön elbánásban részesülő, tárgyak

az illetékes osztályokban szakszerű meghatározásra számíthatnak s a nélkül, hogy ezzel a sokszor nagyon is késleltető munkával a gyarapodási naplót nyitva tartanák. A tudományegyetem tanácsa jóváhagyása után sikerült elérnem azt, hogy a két könyvtár gyarapodása egyöntetűen és teljes nyilvántartással, az osztályok szakszerű kezelése, de az igazgató személyes felügyelete alatt és vezetésével nyer elintézését.

Mind a két intézkedés, a melyről itt megemlékeztem, egy-egy szem abban a lánczban, melyet immár ötödik esztendeje kovácsolok. De ez évben még más szemeket is kovácsoltam.

Befejeztem a négy éve tartó reklamálást. A mit lehetett, behajtottam; a mit nem lehetett, a veszteségek rovására írtam. A minek fölhajtására még reménységem volt, mindazt további, esetleg törvényes eljárásra az egyetemi tanácshoz tejesztettem föl. Négy éves munka nyert ezzel bejezést. Fölzabadult két munkás kéz, mely csak a háromtizedes emlékek és tartozások kiásásával foglalkozott, és ma már eredményeket is mutathatok föl. A legcsökönyösebb hátralékosok ügye is tisztulni, derülni kezd. De ennél lényegesebbnek és fontosabbnak tartom, hogy a könyvtár közönsége annak a tudatára kezd ébredni, hogy nyilvános könyvtárak kötelessége a kiszolgálás, de a közönség kötelessége a rend fölött való őrködés. A minisztériumtól nyert erővel elkészült a *kettős példányok* jegyzéke és már is képessé tett arra, hogy csere útján, gyümölcsözően használjam föl a duplumokat. A »Múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége« lépéseket tett, hogy az egyes könyvtárakban fölgyülő duplumokat hogyan lehessen értékesíteni. Mire az erre vonatkozó fölszólítás hozzánk eljutott, nekem már kész javaslatom fölött határozott a választmány, s e javaslatot illetékes helyére is juttattam. Azóta a kérdés érik, de mi duplumainkat már is értékesítjük. Az idei alkalmi cserék igazolják ezt a tényt.

A Múzeum-Egylet részéről föntartott könyvtári segédőr javadalmazása, hosszú idő után az igények és méltányosság szempontjai szerint, rendezésben részesült.

A levéltár és kéziratár anyagának végleges kialakulása is ez év eredményei közé tartozik. Lelkiismeretes munka után helyreállítottuk a két gyűjteménynek a történeti alakulás szerint megtartandó kereteit. A gr. Kemény József nagybecsű gyűjteményét, mely kéziratárunknak alapját és egyik büszkeségét teszi, eredeti állapotába állítottuk vissza; a gr. Kemény Sámuel-félet kibontogattuk a törzs- és egyéb gyűjtemények anyagából, úgy, hogy most az is együtt van, a mennyire persze ma, ilyen későn, s minden igazoló irat vagy jegyzék híján, meg lehetett állapítani. A Mike- és másféle gyűjteménybe eltévedt anyagot is kiválasztottuk és a Kemény-féle levéltári anyaghoz csatoltuk, a mi onnan az idők folyamán elkerült, sőt a gr. Kemény József rendezetlen anyagát is beosztottuk rendezett

anyagába. Ily munka után már most az egyes külön álló gyűjteményeket a maguk eredeti mivoltjukban bírjuk és szemlélhetjük. Ehhez hasonló határigazítást nem egyet végeztünk, mert a különféle eredetű kéziratok és levéltári anyagban számos oda nem tartozó darabot ismertünk fel, ezeket mind reponálni kellett, ha az egyes gyűjteményeket a maguk eredetiségében akartuk fölállítani. Ugyanez a munka ment végbe természetesen a levéltári gyűjtemények körében is. Meghúztuk a törvényes barázdát, határvégeket raktunk le, hogy e jövőben önkényes határigazítások, vagy véletlen elszántások ne történhessenek. S annál nehezebben ment e munka, mert a korábbi időből alig maradt reánk valami jegyzék, vagy katalógus, mely az egyes gyűjtemények eredetéről és anyagáról kellően tájékoztathatott volna. S ez a tény magyarázza meg, ha még most is fordulhat elő eset, a mely a későbbi, kedvező körülmények szerint ily értelemben megigazításra fog szorulni.

A *kézirattár* jelenlegi csoportjai a következők: gr. Kemény József kézirati gyűjteménye. gr. Kemény Sámuel kéziratai, Mike Sándor gyűjteménye, Országgyűlési irományok, az Erdélyi Múzeum Könyvtárának Kéziratai (Törzsgyűjtemény), Codexek.

A *levéltár* jelenlegi csoportjai a következők: az »Oklevelek törzsgyűjteménye« eredeti és egykorú másolatú oklevelek; »Oklevél-másolatok és kivonatok« és »Nyomatott oklevelek«; 1711-től. Címeres levelek. Családi Levéltárak: egyes családok levéltárai, nagyobb, önálló és lezárt, valamint kisebb és egyesített levéltárak. Czéhiratok.

Az elmúlt év, mint már ez adatokból is látható, a csendes és czélt tudó munka éve volt. Rendes teendőinket végeztük a rendkívüli munkálatok mellett és megindítottuk egyben a közeli jövő előkészítését is.

A mi még fölemlítésre méltó: a nyomdai sajtótermékek ügye. A múlt évben esedékessé vált anyagot, mind Marosvásárhelyről és Kolozsvárról, mind pedig Budapestről, annak rendje és módja szerint átvettük és beszállítottuk. De csak az erdélyi főügyészségek területén gyűjtött anyagot dolgoztuk föl, mert a budapestire nézve a kívánatos megegyezés az 1904-ik év folyamán még nem jött létre köztünk és a részesező Budai Könyvtár-Egyesület között. A továbbiaknak szigorúan kötöm magamat a választmány adta utasításokhoz, melyeket a budai testvér-intézménnyel annak idején közöltem. Az az egy eredmény azonban már is mutatkozik, hogy e forrásból a könyvtárnak olyan gyarapodása várható, melylyel igen rövid időn belül biztosítani tudjuk könyvtárunk számára a vidéki központok elsőségét.

Vásárlásaink valamivel kedvezőbben alakultak az idén, mint tavaly, minek oka főként az, hogy a várt állami segély utalványoztatván, anyagi eszközeink kedvezőbb helyzetbe juttattak. Az adományok és letétek forrása is csordult és csöppent. Különösen ki kell emelni Stripszky Hiador és Kolozsmegye ajándékát, de még inkább

gr. Kuun Géza ajándékát, mely a Gyulai és Kuun grófi családok egyesített levéltárát foglalja magában. Erről részletesen még nem emlékeztem meg, mert a levéltár földolgozása a végső eredményeket nem tüntethette ki. A csere-anyag az idén is tiszteletreméltó gyarapodást mutat. Különösen föltűnő a bölcséleti stb. szakosztály kiadványaiért cserében bejött anyag statisztikájában mutatkozó örvendetes emelkedés, a mit alig tulajdoníthatok másnak, mint annak, hogy a csereviszony rendezését és a csereanyag kezelését sürgetősemre a választmány a múlt évben a könyvtár körébe utasította.

Régi törekvésem volt a nemzeti színházi könyvtár megmentése. Az erre indított eljárás során a belügyi miniszter úr a színházi levéltárát át- és ki is adatta, de azzal a föltétellel, hogy az anyagnak pontos lajstromát a könyvtár készítesse el. Mivel erre nem vállalkozhattunk, a kérdés még eldőntve nincs. A kiindulásul szolgáló könyvtár azonban még mindig a bizonytalanság örvényén lebeg.

Az így gyűlő anyag és az így folyó rendezés előre vetette árnyékát. Helyiségeink újra szűkeknek bizonyultak s újra bérletre kell gondolnunk. Az ezzel járó kellemetlenségek és nehézségek súlyát azonban könnyen viseljük. A végleges megoldás nem késik immár soká. A miniszter úr a múlt év folyamán nyilvános tervpályázatot hirdetett az egyesített könyvtárak elhelyezésére szolgáló könyvtári épület biztosítására s a pályázat eredményeként az építkezés megkezdése az idei év nyarán megtörténik.

Az esztendő eredményeiről a következő kimutatások nyujtanak képet.

Összefoglaló kimutatás az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtárának gyarapodásáról az 1904. évben.

A) Nyomtatványok :

Vétel	702	mű	1285	köt.
Ajándék	591	»	2388	»
Csere a) az orvos-term.-tud. szakosztálytól	6	»	74	»
b) a böles-, nyelv- és tört.-tud. szakosztálytól	11	»	70	»
c) alkalmi csere	268	»	289	»
Köteles példány	282	»	2050	»
Összes gyarapodás	1860	mű	6156	köt.

B) Kéziratok :

Vétel	6	mű	6	köt.
Ajándék	34	»	38	»
Összes gyarapodás	40	mű	44	köt.

C) Oklevelek :

Vétel	7	köt.
Ajándék	2834	»
Letét	20	»
Csere	42	»
Összesen	2903	köt.

Az Erdélyi Múzeum Könyvtára 1904-iki jövedelmei és azok fölhasználása.

A) Bevételek.

1. Készpénz 1903. decz. 31-ikén	25 kor. 25 fill.
2. Rendes javadalom	4000 » — »
3. Rendkívüli (1904.) kölcsön	2000 » — »
4. Rendkívüli bevételek	11 » 16 »
5. Állami segély	4500 » — »
Összesen	10536 kor. 41 fill.

B) Kiadások.

1. Gyűjtemények gyarapításáért	2422 kor. 97 fill.
2. Könyvkötő munkákért	5940 » 12 »
3. Szállítás és úti számlákért	518 » 86 »
4. Rendkívüli munkáért	380 » — »
5. Az 1901. és 1904. évi kölcsönök törlesztése és kamataiért	672 » 79 »
7. Vegyes kiadásokért	400 » 83 »
6. Készpénz 1904. decz. 31-én	191 » 84 »
Összesen:	10536 kor. 41 fill.

A kolozsvári m. kir. Tudomány-Egyetem és Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtárának használata 1904-ben.

H ó n a p	Házi használatra kivett művek		Az olvasóteremben használt művek	
	Hány mű	Hány darab	Hány mű	Hány darab
Január	624	755	2379	2967
Február	501	598	3423	3994
Márczius	567	676	3363	3885
Április	321	443	2230	2872
Május	305	456	1846	2414
Június	298	408	1291	1986
Szeptember	370	450	2106	2940
Október	451	523	3823	4094
November	377	412	3829	4547
Deczember	356	397	2362	3734
Összesen	4170	5118	26652	33433